

2.6. A MAGYARORSZÁGRA HAZAUTALT PÉNZEK ÉS MÉRÉSÜK

KAJDI LÁSZLÓ

A Magyarországról kivándorlók számának fokozatos növekedésével párhuzamosan egyre fontosabbá válik annak vizsgálata, hogy a külföldön élők hazautalásai milyen mértékben járulnak hozzá a magyar háztartások megélhetéséhez és a hazai gazdaság fejlődéséhez. A jelentős számú emigráns népséggel rendelkező országok esetében világszerte jellemző, hogy fontos forrásoknak látnak ezekben a pénzáramokban, amelyeket sok helyen igyekeznek a lehető legjobban kihasználni, becsatornázni a fogadó országok fejlesztési forrásaiba. Magyarországon csak a közelmúltban indult meg a hazautalt pénzek olyan mértékű növekedése, hogy már érdemes vizsgálni, hogy mi lenne ezeknek a pénzáramoknak a nemzetgazdaságilag legmegfelelőbb felhasználása, ám viszonylag kevés adat áll rendelkezésre a témában.

A *World Bank* (2015) által közzétett adatok alapvetően makrogazdasági becslések, amelyek irányítúként szolgálhatnak a küldött pénzek volumenének vizsgálatában, ugyanakkor aggregált jellegüknél fogva nem alkalmasak arra, hogy segítségükkel részleteiben lehessen vizsgálni a kérdést. Többek között nincsenek információink arról, hogy hány háztartás és milyen társadalmi-gazdasági háttérrel érintett e pénzek fogadásában, milyen módon érkeznek ezek az összegek, és hogyan használják fel őket. Ez az alfejezet bemutatja, hogy jelenleg milyen információk állnak rendelkezésre a Magyarországra hazautalt pénzekkel kapcsolatban, melyek a további mérési lehetőségek, és ezeknek milyen előnyeik és korlátaik vannak.

A hazautalt pénzek mérési nehézségei

Mivel összetett társadalmi-gazdasági jelenségről beszélünk, ezért a hazautalások mérése is sokoldalú megközelítést kíván. A mérésnél fontos tényező, hogy a pénzeket milyen módon, könnyebben nyomon követhető elektronikus formában, vagy nehezebben számszerűsíthető magántranszferekkel készpénzben küldik haza. Erre nagy hatással van az elektronikus transzferek költsége és az ezeket kiszolgáló pénzügyi infrastruktúra fejlettsége az érintett országokban. Egyes esetekben – bár ez Európában nem jelent gondot – a célországok pontos beazonosítását nehezíti, hogy a nem megfelelő biztonsági helyzet vagy az elégtelen pénzügyi infrastruktúra miatt nem a tényleges célországba irányul a könnyebben nyomon követhető elektronikus tranzakció, hanem egy szomszédos országba, ahonnan készpénz formájában jut el a végső felhasználóhoz (*Sander–Maimbo*, 2005). További probléma, hogy az egyébként egyszerűbben nyomon követhető elektronikus tranzakciók között is nehézségekbe üt-

közik annak meghatározása, hogy mi számít ténylegesen hazautalásnak. Nem egyértelmű, hogy milyen összeghatárt szükséges választani e tranzakciók kiszűrésére, és hogy milyen módon lehetséges a más, például üzleti, turisztikai célú utalások kiszűrése.

A számos mérési hiba lehetősége miatt érdemes lehet egy időben több adatforrásra támaszkodni a hazautalások vizsgálata során, erre tesz javaslatot az *IMF* (2009) is. A többféle adatfelvételi mód alkalmazása lehetővé teszi az egyes adatforrások hiányosságainak mérséklését és a valósághoz leginkább közelítő adatok összeállítását.

Az adminisztratív adatforrások, valamint a központi bankok vagy nemzeti statisztikai hivatalok által a pénzforgalmi szolgáltatóktól (például bankoktól) gyűjtött forgalmi adatok segítségével viszonylag mérsékelt ráfordítással rendszeresen nyerhető adatok a határon átnyúló elektronikus pénzforgalomról, így a hazautalásokról. Hátránya ennek a módszernek, hogy nem alkalmas az informális úton (személyesen készpénzben) hazaküldött pénzek mérésére, továbbá nehéz a hazautalt összegeket megkülönböztetni az egyéb, például üzleti célú tranzakcióktól. Ez utóbbira megoldást jelenthet, ha csak bizonyos értékhatár alatti tételeket vesznek figyelembe, a megfelelő értékhatár meghatározása ugyanakkor nem könnyű feladat és nagyban befolyásolhatja a kapott eredményeket.

További lehetséges megoldás a mintavételes lakossági adatfelvételek alkalmazása, amelyek segítségével a fogadó háztartásoktól közvetlenül nyerhető információk. Ennek előnye, hogy részletesebb adatok kaphatók mind a hazautalt pénzek összegéről, a hazautalás módjáról és gyakoriságáról, mind pedig a fogadó háztartások jellemzőiről. Hátránya ugyanakkor, hogy számottevően drágább az adminisztratív adatgyűjtésekhez képest, továbbá az érzékeny adatkör miatt magas lehet a nem válaszolási arány. A fogadó háztartások területi eloszlása gyakran nem egyenletes a fogadó ország népességében, ezért a megfelelő számú háztartás megtalálása speciális mintavételi eljárások alkalmazását teheti szükségessé.

A felsorolt két fő megoldás kiegészíthető becslési eljárások alkalmazásával, amelyek fő előnye, hogy költséghatékonyan lehet velük rosszabb minőségű alapadatok esetén a valósághoz közelebb álló képet kapni, valamint rugalmasan alakíthatók az adott ország és az adott statisztikai adatforrások jellemzőihez alkalmazkodva. Nehézséget jelent azonban az ilyen módon kapott eredmények és az adatok számításához felhasznált feltételek validálása, mivel ezek jellemzően szakértői véleményeken és feltételezéseken alapulnak.

A Magyarországra hazautalt pénzek alakulása

A hazautalt pénzek nagyságára vonatkozóan a legteljesebb adatkört a World Bank publikálja, amely az egyes országok fizetési mérlegeiben megjelenő munkavállalói jövedelmek (*compensation of employees*) és személyes utalások

(*personal transfers*) kategóriák adatait veszi alapul. A fizetésimérleg-adatokat további becslési eljárásokkal egészítik ki a hazautalt pénzek küldő és fogadó országok közötti áramlásának meghatározására (*Ratha–Shaw*, 2007). A közölt adatokból megállapítható, hogy világszinten az egyes országokba érkező hazautalt pénzek nagysága az ezredforduló után meredeken emelkedett, a 2014-ben hazaküldött több mint 583 milliárd dollár (*World Bank*, 2015) több mint négy és félszeres bővülést mutat a 2000-ben közölt adatokhoz képest. A Világbank (*Maimbo–Ratha*, 2005) és a Nemzetközi Valutaalap (*IMF*, 2009) egyaránt felhívja a figyelmet, hogy a hazautalt pénzek sokkal kisebb ingadozást mutatnak a közvetlen külföldi tőkebefektetésekhez (*Foreign Direct Investment – FDI*) képest, valamint nagyságuk nem kötődik a fogadó ország gazdasági helyzetéhez, így biztos forrást jelentenek gazdasági visszaesések idején is.

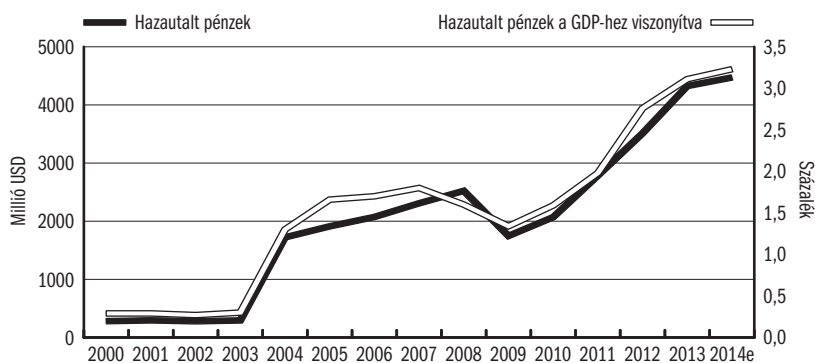
Számos kutatás vizsgálta világszerte, hogy milyen tényezők befolyásolják a küldött összegek nagyságát. Ezek között vannak országspecifikus jellemzők (például a rokoni kapcsolatok szorossága és ennek hatása a pénzek nagyságára), de megfogalmazhatók bizonyos általános szempontok is. Ilyen például, hogy az *IMF* (2009) elemzése szerint az emigráns személy által külföldön töltött idő nagymértékben befolyásolja a küldött összegek nagyságát is. Amennyiben a migráns csak rövid időre hagyja el származási országát, akkor általában több pénzt küld haza, mint ha hosszú távú elköltözés miatt egy teljesen új élet megalapozására használná fel jövedelmét. Egyes kutatások (*Chimhowu–Piese–Pinder*, 2005) azt is bizonyították, hogy a nők jellemzően egyenletesebben, megbízhatóbban segítik a származási országban maradt háztartásokat, mint a férfiak. A munkavállalás országának gazdasági helyzete ugyanakkor kevésbé lényeges tényező, mivel a célországok jellemzően a fejlett jóléti államok, ahol a szociális transzferek kompenzálják a jövedelemszint csökkenését (*Ratha*, 2005).

A Magyarországra hazautalt pénzeket (*World Bank*, 2015) az elmúlt 15 évben idősorosan vizsgálva látható, hogy 2004-ben volt egy jelentősebb növekedés, feltehetően az EU-csatlakozással összefüggésben, majd 2009-től újabb növekvő periódus következett. Ez utóbbi összhangban van azzal, hogy ebben az időszakban számottevő emelkedés jelentkezett a Magyarországról kívándorlók számában (2.6.1. ábra). Abszolút értékben ez azt jelenti, hogy a 2000-ben hazánkba érkezett valamivel több mint 280 millió dollár 15 év elteltével mintegy 16-szorosára nőtt és 2014-ben már megközelítette az évi 4500 millió dollárt (4473 millió dollár).

A hazautalt pénzek magyar GDP-hez viszonyított arányában hasonló tendencia látható. Az EU-csatlakozást követő első néhány évben a bruttó hazai össztermék 1,5-2 százalékát tette ki a hazaküldött pénzek összértéke, majd a 2010-ben megindult meredek emelkedésnek köszönhetően a legutolsó, 2014. évre vonatkozó előzetes adatok már 3 százalék körüli értéket mutatnak.

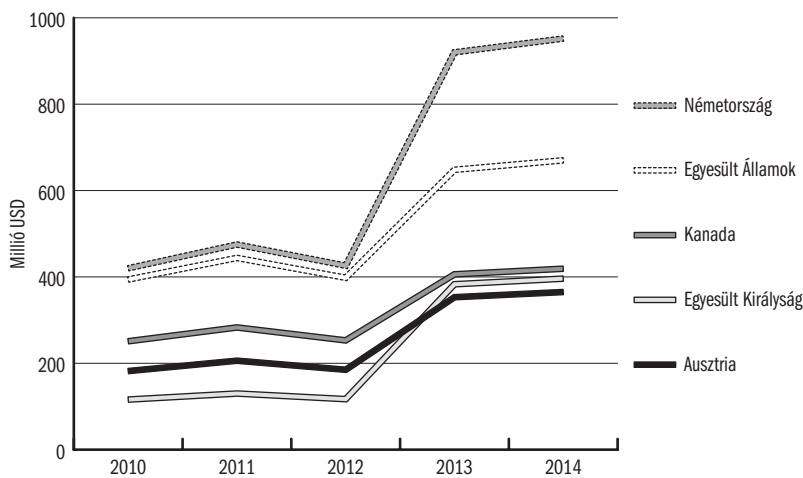
A küldő területek körét vizsgálva a kivándorló magyarok fő célpontjai tekinthetők a legfontosabb országoknak a hazautalt pénzek szempontjából (2.6.2. ábra). Ezek között a legnagyobb küldő ország Németország, ahonnan 2014-ben több pénz érkezett (952,2 millió dollár), mint az Egyesült Királyságból (396,3 millió dollár) és Ausztriából (365,1 millió dollár) együttvéve. Az Egyesült Államok és Kanada is a legjelentősebb küldő országok között szerepel, ami abból a szempontból is lényeges, hogy az ezekbe az országokba irányuló kivándorlás kevésbé került előtérbe az utóbbi évek kutatásainál. A további főbb küldő országok között megtalálható Ausztrália, Svájc, Svédország és Szlovákia is.¹

2.6.1. ábra: A Magyarországra hazautalt pénzek nagysága és arányuk a GDP-hez viszonyítva, 2000–2014 (millió dollár)

Forrás: World Bank (2015), KSH (2015), 2014-es adatok előzetesek.

2.6.2. ábra: A főbb küldő országok által Magyarországra hazautalt pénzek nagysága, 2010–2014 (millió dollár)

Forrás: World Bank (2015), 2014-es adatok előzetesek.

1 A Magyarországról küldött pénzek nagysága 2006 óta 1–1,5 milliárd dollár között mozog, azaz az ide érkező pénzek nagyságának körülbelül negyedét teszi ki. Ellentétben a hazánkba érkező pénzekkel, itt nem látszik lényeges növekedés az elmúlt években, sőt a 2008-as gazdasági válság óta inkább enyhe csökkenés jellemzi e pénzáramokat. A viszonylag stabil értéket feltehetően az magyarázza, hogy ezek a pénzek elsősorban nem a jelenlegi, főleg gazdasági okokra visszavehető migrációhoz kötődnek, hanem a határon túl élő magyar nemzetiségű rokonok állandó anyagi támogatásához.

A fizetési mérlegben közölt adatok vizsgálata mellett a kérdés másik megközelítését jelentette a kelet-közép-európai országok migrációs folyamatait vizsgáló SEEMIG-projekt keretében készített mintavételes lakossági adatfelvétel. Az adatfelvétel – amely a rendszeresen, negyedévente lebonyolított munkaerő-felvételen alapult (lásd *Blaskó–Jamalia*, 2014) – fő célja az volt, hogy speciális mintavételi eljárásokkal reprezentatív eredmények álljanak rendelkezésre a Magyarországról külföldre vándorolt népesség jellemzőiről. Az adatgyűjtés keretében a hazautalásokat is vizsgálták, az elemzések azt mutatták, hogy a külföldön élő magyarok negyede küld támogatást magyarországi háztartásnak.

Összefoglalás

A hazautalt pénzek kérdése rendkívül összetett, számos társadalmi, gazdasági, demográfiai vetülete van, ennek megfelelően a jelenség vizsgálata és a pontos kép alkotása is számos nehézséget rejt magában. A publikált világbanki adatok alapján megállapíthatjuk, hogy Magyarország esetében az utóbbi években nagymértékű emelkedés következett be mind a hazautalt pénzek abszolút nagyságában, mind ezeknek a bruttó hazai össztermékhez viszonyított arányában. A 2014-ben a GDP több mint 3,2 százalékát kitevő, közel 4,5 milliárd dollárnyi beáramló pénz a magyar fizetési mérleg szempontjából is jelentős tételnek tekinthető. Emiatt indokolt lenne, hogy a kérdés vizsgálata egyre nagyobb hangsúlyt kapjon. Ennek érdekében hasznos lenne egy kifejezetten a hazautalt pénzek vizsgálatára irányuló nagymintás lakossági felvétel lefolytatása. Egy mintavételes felvétellel nyert adatok nem csupán a fogadó háztartások részletes szocio-demográfiai jellemzőinek megismerése miatt lennének fontosak, de hasznos alapot jelenthetnének a kisebb költségigényű adminisztratív adatforrások és becslési eljárások pontosabb alkalmazásához is.

Hivatkozások

- BLASKÓ ZSUZA–JAMALIA NATALIE (2014): [Surveying emigration II](#). Report on the second stage of the SEEMIG pilot study in Hungary and Serbia. Research report developed within the project 'SEEMIG Managing Migration and its Effects – Transnational actions towards evidence based strategies'.
- CHIMHOWU, A.–PIESSE, J.–PINDER, C. (2005): The socio-economic impact of remittances on poverty reduction. Megjelent: *Maimbo, S. M.–Ratha, D.* (szerk.) (2005) 83–103. o.
- IMF (2009): [International transactions in remittances: Guide for compilers and users](#). International Monetary Fund, Washington.
- KSH (2015): [A bruttó hazai termék \(GDP\) értéke forintban, euróban, dollárban, PPS-ben](#). Központi Statisztikai Hivatal, Stadat-táblák, 3.1.2.
- MAIMBO, S. M.–RATHA, D. (szerk.) (2005): [Remittances: Development impact and future prospects](#). The World Bank, Washington.
- RATHA, D. (2005): Worker's remittances: An important and stable source of external development finance. Megjelent: *Maimbo, S. M.–Ratha, D.* (szerk.) (2005) 19–53. o.
- RATHA, D.–SHAW, W. (2007): South-south migration and remittances. World Bank Working Paper No. 102. The World Bank, Washington
- SANDER, C.–MAIMBO, S. M. (2005): Migrant remittances in Africa: A regional perspective. Megjelent: *Maimbo, S. M.–Ratha, D.* (szerk.) (2005) 53–81. o.
- WORLD BANK (2015): [Bilateral Remittance Matrix, 2010–2014](#). The World Bank, Washington.